

Pomocnice v domácnosti z Ukrajiny a Polska v Neapoli: případová studie migrace směřující z východu na jih

Lena Näre

Úvod

Migrace v rozšiřující se Evropě prodělala řadu významných změn. Nové vzorce migrace zahrnují *nové cílové a zdrojové země* (migrace ve směru z východu a středu Evropy na západ, jihoevropské země se mění ze zemí emigrace na země přistěhovalecké) i změnu *profilů a strategií migrantů* (feminizace migrace, mezinárodní migrace a kyvadlová migrace) (srovnej např. Lutz & Koser 1998; Baldwin & Edwards 1999; Wallace & Stola 2001; Morokvasic et al. 2003). V této práci se soustředím na jeden z nejnovějších evropských vzorců migrace: *migraci pomocnic v domácnosti z východu na jih* (viz také Andall 2000; Anderson 2000; Ehrenreich & Hochschild 2003; Parrenas 2001).

Navrhuji prozkoumat, jak působí konkrétní podmínky na jihu Itálie na migraci pracovníků v domácnosti. Lze konstatovat, že pro jižní Itálii je platný tzv. „středozevní model migrace“, který je charakterizován koexistencí imigrace, emigrace a nezaměstnanosti a také rozsáhlým neoficiálním pracovním trhem, na kterém existuje segregace na základě gender a etnické příslušnosti (Pellicani 1999; Pugliese 1996). Tato práce tedy analyzuje spojitost mezi prací v domácnosti, neregulérní migrací a neformálním pracovním trhem v jižní Itálii.

Práce zkoumá uvedenou problematiku v kontextu italské Neapole, která nabízí zajímavý příklad místa s rozsáhlou nelegální ekonomikou populárního mezi neregulérními migranty. Práce vychází ze dvouletého etnografického výzkumu prováděného v letech 2003-2005 a zahrnujícího tematizované rozhovory s ukrajinskými a polskými pracovnicemi v domácnosti. Použitá data tvoří 44 tematizovaných rozhovorů, z toho 24 s ukrajinskými a 20 s polskými migranty. Tyto dvě skupiny byly vybrány proto, že z velké většiny pracují právě v odvětví práce v domácnosti. Volba lidí z Ukrajiny a Polska, jejichž právní postavení v Itálii se poměrně zásadně liší, mi dále umožnila posoudit, jaký měl na migrační záměry a každodenní

praxi vliv bezvívový styk mezi Polskem a Itálií před vstupem země do EU.¹ Na druhé straně byli ukrajinští občané nuceni platit vysoké částky za turistická víza, která jim umožnila vstup do země, kde však následně pobývali po dlouhou dobu bez povolení k pobytu.

Souvislost mezi neformálním pracovním trhem a neregulérní migrací v Itálii

I když Itálie byla po staletí zemí emigrace, koncem 80. let se z ní velmi rychle stala země masové imigrace. Protože Itálie nebyla na tak rychlou změnu připravena, nedokázala reagovat na nově vzniklou situaci vytvořením promyšlených právních nástrojů. Jádrem italské legislativy v oblasti migrace tak zůstaly programy legalizace pobytu, tedy jakési amnestie, v jejichž rámci bylo neregulérním migrantům umožněno požádat o povolení k pobytu („permesso di soggiorno“)². V důsledku toho má Itálie jednu z největších skupin neregulérních imigrantů v Evropě (Melotti 2004, 69).

Neregulérní migrací je obvykle myšleno nelegální překračování státních hranic. Tento jev je však složitější: neregulérní migranti totiž do země často přijíždějí s platným povolením, avšak zůstávají i po vypršení jeho platnosti. Tímto způsobem se do Neapole dostala převážná většina ukrajinských migrantů. Neregulérním migrantem se člověk stává také kvůli změně zákonného statutu způsobené administrativní nebo politickou změnou (srov. Jahn & Straubhaar 1999; Reyneri 2001). Neregulérní migrace je tudíž jevem s řadou rozměrů, který může být vyvolán politikou státu.

Neregulérní migrace je často spojena s neformální aktivitou na pracovním trhu. Například Emilio Reyneri (1998) ve své analýze příčinného vztahu mezi neformální či nelegální ekonomikou a neregulérní migrací v Itálii dochází k závěru, že nelegální pracovní trh funguje jako významná pobídka k neregulérní migraci, protože „kdyby chybělo zastřešení neformální ekonomikou, [migranti] by se brzo museli vrátit do své domovské země“ (Reyneri 1998, 329). Můj výzkum potvrzuje určitý „přitažlivý efekt“ toho, že migranti dokáží sehnat práci i bez povolení k pobytu. Reyneri však uznává, že tato přitažlivost musí být chápána ve světle toho, že do Itálie se jen těžko lze dostat legální cestou. Vedle toho platí, že i když migranti naleznou pravidelnou práci, jen málokdy mohou požádat o standardní povolení k pobytu. Na druhou stranu si mnoho držitelů standardního povolení k pobytu raději ponechá práci v neformální

¹ Polské pracovnice po květnu 2004 nehlásily žádnou zásadní změnu v jejich postavení nebo zacházení s nimi.

² Termín „povolení k pobytu“ zde bude používán i přesto, že ne všichni držitelé tohoto povolení z řad migrantů jsou zapsáni v komunitních registračních seznamech obyvatel.

ekonomice. Můj výzkum ukázal, že migranty považující se za dočasné pracovníky nemusí vždy zajímat formální pracovní smlouva s tím, že pokračují v platbách sociálního zabezpečení v domovské zemi. Podle mé studie má neformálnost mnoho podob, od nerespektování kolektivní pracovní smlouvy přes odmítnutí poskytnutí smlouvy až po porušování lidských práv. Tvrdím, že jelikož placená práce v domácnosti (a zvláště pak placená práce migrantů v domácnosti) probíhá za zavřenými dveřmi a její součástí jsou vysoce individualizované vztahy týkající se pracovníků s nestabilním právním postavením, obvykle tato práce leží mimo oblast regulace.

Ukrajinská a polská migrace v Neapoli

Pokud je naším tématem migrace v Itálii, musíme rozlišovat mezi severem a jihem země. Zatímco ve městech na severu pracuje velké množství migrantů v průmyslu a v podnikatelském sektoru, na jihu je i nadále hlavní možností výdělků domácí a pečovatelská práce, práce v zemědělství a maloobchodu (pouliční prodej a maloobchod). V těchto odvětvích existuje stratifikace podle gender i národnosti. V Neapoli tvoří největší část ukrajinských a polských migrantů ženy pomáhající v domácnosti jako uklízečky a pečovatelky o seniory, děti a nemocné.

Zvláště v jižní Itálii mohou migranti obvykle dlouho žít bez standardního povolení k pobytu, aniž by jim hrozilo výraznější riziko vyhoštění. Na otázku, proč si ze všech měst v Itálii vybrala právě Neapol, odpověděla Kát'a³ (33 let) následovně: „tohle město je mnohem svobodnější. Tady se můžete volně pohybovat. Na severu [Itálie] nemůžete“ (Kát'a, 10. 2. 2005). Jižní Itálie je stále regionem, z něhož lidé odcházejí za prací na sever země (Pugliese 2002; Macioti & Pugliese 2003, s. 22–37.) Tato vnitřní migrace z jihu na sever se dnes týká i imigrantů, takže mnoho cizinců, kteří dorazí na jih, pokračuje dál migrací na sever (de Filippo & Pugliese 2000).

Počet polských a především ukrajinských imigrantů v Itálii na přelomu století prudce vzrostl. To potvrzují i skutečněné rozhovory. Většina dotazovaných Ukrajinek přijela v roce 2000, zatímco většina Polek několik let předtím. I statistické údaje dokládají nárůst migrace z Ukrajiny na přelomu 20. a 21. století. Během regularizační kampaně v roce 2002 získalo

³ Všechna jména dotazovaných byla změněna.

povolení k pobytu téměř 100 000 Ukrajinců (101 651). Podle údajů Italského statistického úřadu (ISTAT) bylo před rokem 2002 v Itálii pouze 15 510 legálně pobývajících Ukrajinců.⁴ V rámci amnestie uskutečněné v roce 2002 získalo povolení k pobytu celkem 30 021 Poláků, čímž se velikost této komunity v Itálii zdvojnásobila (ISTAT 2005).⁵ Podle Italského statistického úřadu tvoří Ukrajinci pátou největší skupinu obyvatel (107 118), zatímco Poláci dvanáctou (60 823). Velkou většinu migrantů z Ukrajiny a Polska tvoří ženy (70%). V regionu Campania, jehož hlavním městem je právě Neapol, tvoří Ukrajinci největší skupinu migrantů s více než 32 000 povoleními k pobytu (32 189) a Poláci čtvrtou největší skupinu s více než 8 300 povoleními (ISTAT 2005).⁶

Dotazované ženy vysvětlovaly, že k migraci měly především ekonomické důvody. Odpověď na otázku „proč jste přijela do Itálie?“ byla obvykle podobná Mariině odpovědi: „za prací – na Ukrajině je sice práce, ale nikdo vám za ní nezaplatí“ (Marie, 35 let, 21. 2. 2004). Ukrajinci si dobře pamatují řadu hospodářských krizí po rozpadu Sovětské ho svazu, což dokládá rozhovor s Taťánou (45 let), která do Itálie dorazila v roce 2000:

„Když se rozpadl Sovětský svaz, přišli jsme o všechny peníze v bance. O všechno. Byli jsme na mizině a bez úspor. Bez peněz jsem neviděla žádnou budoucnost. Moje budoucnost byla nejistá a pak jsem se z těch věčných obav rozstala. (...) Řekla jsem si, že pro mě není důležité, kdo jsem, tedy ředitelka jedné agentury, ale důležité je, že jsem matka a zdravá“ (Taťána, 15. 9. 2004).

Je pravděpodobné, že krize v roce 1998 byla posledním stéblem, které řadu lidí donutilo hledat lepší budoucnost v zahraničí a emigrovat. Ekonomické důvody pro emigraci se však mísily s různými osobními důvody, například se snahou „změnit svůj život“ (Nataša, 45 let, rozvedená žena z Ukrajiny) nebo utéct před nemocným manželem-alkoholikem (Alina, 47 let, z Ukrajiny). To potvrzují i závěry jiných studií, jako například výzkumné práce Annie Phizacklea (2003) o pomocnicích v domácnosti z řad migrantů v Londýně, pro které byly ústředním tématem příběhů migrantů „peníze a sebeúcta“.

I když příběhy polských migrantů byly méně dramatické, nezaměstnanost byla opět jedním z hlavních důvodů odchodu do Itálie u starších žen. Mladší ženy vnímaly emigraci jako možnost ušetřit peníze pro budoucnost i jako způsob osobní emancipace:

⁴ Další významnou skupinu, která využila legalizace pobytu v rámci amnestie v roce 2002, tvoří Rumuni, jejichž počet se z původních 109 000 legálně pobývajících jednotlivců zvýšil téměř dvojnásobně o dalších 134 909.

⁵ Zejména s ohledem na polské občany je třeba tato čísla brát s rezervou, protože řada z nich v Itálii pobývá bez povolení k pobytu. Vedle toho moje studie ukázala, že ne všichni ukrajinští občané dokázali během amnestie požádat o povolení k pobytu.

⁶ Tyto údaje je však nutné brát s rezervou, protože nezahrnují neregulární migranty ani nejsou zcela aktuální.

„Chtěla jsem přijet na tři měsíce a vydělat si na studium v Polsku (...) Chyběly mi peníze, protože mám sourozence, čtyři bratry. (...) Jsem nejstarší a cítím odpovědnost, takže jsem nechtěla, aby mě živili rodiče – chtěla jsem si vydělat vlastní peníze. Chtěla jsem i nezávislost. (...) Chtěla jsem i poznat tuhle zemi, naučit se jazyk“ (Monika, 27 let, 22. 4. 2004).

Na příbězích těchto žen je pozoruhodné to, že se z nich staly jediné živitelky rodin. Ukrajinské ženy většinou žijí odděleně od manželů nebo se jedná o vdovy. Cesta do Itálie se jim jevila jako jediný možný způsob obživy rodiny.

Jak se tyto ženy dostaly do Itálie? Pro polské ženy, které k cestě do Itálie nepotřebují vízum, byla emigrace jako taková poměrně snadná. Většinou již měly známou nebo kamarádku, která v Neapoli pracovala, a často začaly pracovat jako zástup na dobu tří měsíců. Rozhodnutí odejít nebylo nijak složité, protože návrat je vždy možný. Existující mezinárodní sociální sítě hrají s ohledem na migraci polských žen důležitou roli, což dokládá i Dora (42 let):

„L: Proč jste se rozhodla odjet do Neapole?

D: (smích) Já jsem se nerozhodla. Všechno se to stalo náhodou. Když jsem přišla o práci, byla jsem dost na dně a nemohla nic dělat. A pak někdo přišel s nápadem odjet do Itálie.

L: Kdo to byl?

D: Moje matka. Měla známou, která tam pracovala. Ta známá zavolala matce a řekla, že někde hledají lidi na práci. Nechtěla jsem sem přijet jen tak bez něčeho, bez znalosti jazyka. Myslela jsem si, že to je šílený nápad, a chtěla jsem se z toho vymluvit. Řekla jsem, že nemám peníze na cestu, ale víte co udělali? (...) Oni mi tu cestu zaplatili. Musela jsem jet“ (Dora, 17. 3. 2005).

Tato svoboda pohybu umožňuje polským ženám vytvářet flexibilní systém pracovní rotace, kdy se dvě ženy střídají na jednom místě v Neapoli každé tři měsíce. Tato praxe byla analyzována v kontextu migrace ve střední Evropě hlavně mezi drobnými řemeslníky (např. Morokvasic 1992; Wallace & Stole 2002). Pracovní rotace umožňuje lidem nejen zachovat úzké vazby na rodinu v domovské zemi, ale pomáhá také zachovat sebeúctu. Jak říká Ewa, šedesátiletá středoškolská učitelka v důchodu: „po třech měsících [práce v domácnosti v Neapoli] jsme unaveny a potřebujeme doplnit psychické síly“ (Ewa, 13. 3. 2005). Polští migranti krátkodobě pracující v Neapoli jsou příkladem toho, že migrace paradoxně může podporovat i usazování v domovské zemi (Morokvasic 2003). Neustálé dojíždění tam a zpět umožňuje polským ženám udržovat sociální vazby a kontakty na obou místech zároveň.

Dalším důsledkem svobody pohybu je, že polští migranti nevidí regularizaci svého pohybu jako něco důležitého (viz D’Ottavio 2006). Moje studie dokládá, že jen minimum polských žen má povolení k pobytu, což žádným způsobem nesnižuje jejich šance na získání práce. Vedle toho je pravděpodobné, že polské ženy mají v Polsku soukromé penzijní připojištění a

chodí doma i na lékařské prohlídky. Sociální stránka občanství je tedy řešena v domovské zemi.

Svoboda pohybu polských žen stojí v přímém protikladu k situaci ukrajinských žen, které musí platit vysoké částky za získání turistického víza nutného ke vstupu do Itálie.⁷ Dotazované Ukrajinky se do země dostaly zákonnou cestou pomocí turistického víza, ale zemi již neopustily. Přijely autobusy, které staví po celé Itálii a vykládají lidi v různých městech (viz D'Ottavio 2006). Obecně vzato měly dotazované Ukrajinky k dispozici slabší sociální sítě než Polky, které již znaly lidi pracující v Neapoli. Bez sociálních vazeb musí Ukrajinky za první práci zaplatit:

„Všechny jsme musely zaplatit, když jsme sem přijely. Moje kamarádka zná člověka, který si vezme 4-8 Ukrajinek na nocleh, najde jim práci a za to se musí platit“ (Nataša, 45 let, 1. 2. 2004).

Nataša zaplatila za svou první práci v roce 2001 celkem 300 dolarů. Byla ráda, že má v Itálii někoho, kdo jí pomáhá, a to hlavně kvůli totální neznalosti jazyka. Protože však tato pracovní místa zprostředkovávají soukromí a ilegální prostředníci, migranti nemají žádnou záruku toho, že práci skutečně získají. Taťána, která v době konání rozhovoru pracovala jako kulturní zprostředkovatelka, mluví o svých prvních zkušenostech v Neapoli takto:

„Nikoho jsem tu neznala. (...) Neuměla jsem jazyk, neměla jsem žádné informace. Zaplatila jsem za práci, tedy spíš mi práci prodali – říkáme tomu „práce dokola“ (lavoro di ruota). To znamená, že jdete pracovat se starým člověkem, a pak za dva tři dny přijedou synové nebo synovci, vyhodí vás a vy přijdete o 300 dolarů, které jste za práci zaplatila. Pak si musíte sehnat další práci a zaplatit dalších 300 dolarů. O tomhle mám mnoho svědectví, o špatných lidech, co na nás vydělávají“ (Taťána z Ukrajiny, 15. 9. 2004).

Taťána popisuje praxi, kdy pracovnice získá práci, ale pak je propuštěna pod záminkou, že nemluví dost dobře italsky. Protože se oběti podobných podvodů bojí vyhoštění, jen málokdy jdou na policii.

I když si ženy z Ukrajiny najdou práci, nemají možnost požádat o povolení k pobytu, které bylo udělováno jen v rámci amnestií a až do nedávné doby pouze ve velmi malém počtu. Zjistí, že uvízly v Itálii bez možnosti zemi opustit, protože jakmile by Itálii opustily, musely by opět investovat značnou částku do nového pasu a víza. Ženy trpí především tím, že nemohou odjet na návštěvu rodiny ve vlasti. Ze srovnání situace polských a ukrajinských žen

⁷ Dotazované ženy uvedly, že zaplatily kolem 500 dolarů za vízum a cestu do Itálie, ale že ceny rostou a získat turistické vízum je stále složitější. V době, kdy probíhaly rozhovory, tedy v letech 2004-2005, mi bylo řečeno, že cesta by mohla stát až 3 000 dolarů.

tedy vyplývá, že legálnost pobytu je důležitá pro svobodu pohybu a nikoliv jen pro pracovní smlouvu. To se shoduje s nejnovějšími teoriemi mezinárodní migrace, podle kterých dnešní migranti udržují úzké vazby na domovskou zemi a budují sociální sítě „napříč geografickými, kulturními a politickými hranicemi“ (Basch a kol. 1997, s. 7).

K získání povolení k pobytu potřebují migranti standardní pracovní smlouvu. Svazování povolení k pobytu s pracovní smlouvou implikuje, že migranti nejsou považováni za suverénní subjekty, ale za osoby závislé. Je kladeno rovnítko mezi subjektivitou migrantů a jejich schopností pracovat, přičemž v praxi migranti závisí na dobré vůli zaměstnavatelů ochotných podpořit žádost o povolení k pobytu. Mnoho ukrajinských žen, s nimiž jsem hovořila, mělo vážné problémy, když přesvědčovaly zaměstnavatele o záhodnosti regularizace pobytu během dvouměsíční lhůty za poslední amnestie v roce 2002. Neochota zaměstnavatelů pramenila především z nechuti hradit sociální zabezpečení. V některých případech byly ženy z Ukrajiny nuceny změnit zaměstnání, protože jejich zaměstnavatel regularizaci pobytu odmítl. V jiných případech se ženy obracely s žádostí o pomoc na partnery nebo přátele, kteří mohou nabídnout falešnou pracovní smlouvu, pokud skutečný zaměstnavatel odmítne platit navíc. Jak dokládá příběh Ludmily (53 let), někteří migranti nedokáží zaměstnavatele přemluvit včas. Bývalá doktorka z Ukrajiny se v době, kdy byla v roce 2002 vyhlášena amnestie, již téměř dva roky starala o muže ve věku 94 let trpícího Alzheimerovou chorobou. Ludmilu zaměstnávala jeho dcera (72 let). Na jejich rozhovor vzpomíná takto:

„Řekla, že jsme jako sestry. Nemohla jsem uvěřit, že mi po tom všem neumožnila získat povolení k pobytu. Já jsem čekala na ten nový zákon. Čekala a čekala, zatímco všechny kamarádky už povolení získaly. A když už skoro nebyl čas, zeptala jsem se jí, asi tři týdny před vypršením doby: paní M., vy mi to povolení k pobytu nedáte. A ona řekla, že ne, že nemůže. -Proč? – Protože. Pak bych musela platit daně, hodně peněz, a to nemůžu.

Já jsem odpověděla: „promiňte, paní M., ale ten dokument je pro mě moc důležitý. Bez něj mám strach z policie. Chci pracovat jako všichni ostatní, jako všechny moje kamarádky. Jestli nemůžete zaplatit, já zaplatím polovinu“. Ona jen opakovala: „Nemůžu, nemůžu“. Po dvou dnech jsem se rozbrečela a řekla, že zaplatím všechno, protože ten dokument je moc důležitý. (...) Teď se nemůžu pohybovat jako ostatní v téhle zemi, nemůžu se ani vrátit zpátky na Ukrajinu“ (Ludmila, 17. 11. 2003).

Ačkoliv byla Ludmila ochotná uhradit dodatečné náklady, její zaměstnavatelka nakonec neustoupila a čas amnestie vypršel. Ludmila tedy v Itálii zůstala nelegálně. Během té doby u ní byla diagnostikována rakovina prsu. Její zaměstnavatelka se začala bát, že kdyby šla do nemocnice, vyšlo by najevo, že protizákonně zaměstnává migranta, takže Ludmile přestala platit a řekla jí, ať si najde nové místo. V době konání rozhovoru byla Ludmila bez práce i bez domova, s výjimkou krátkých období, kdy zastupovala v práci kamarádky. Měla začít

s chemoterapií a bydlela zdarma v ubytovacím zařízení řízeném jeptiškami. Přesto měla dost síly a vytrvalosti na to, aby podnikla právní kroky proti své bývalé zaměstnavatelce, která odmítla legalizovat její pobyt a platit přípatky za práci o svátcích. Právní nástroje, které jsou k dispozici pracovníkům v domácnosti z řad migrantů, se omezují na udání zaměstnavatele. Právní řízení je však velmi zdlouhavé a já osobně jsem během své práce v terénu neslyšela o žádném rozsudku.

Práce v domácnosti v Neapoli

Placená práce v domácnosti prováděná imigranty z východní Evropy je velmi různorodá. Nejčastější odpověď na dotaz ohledně pracovních povinností je: „dělám všechno“ (faccio tutto). Například Silvana, která jinak mluvila italsky jen s obtížemi, měla obrovskou slovní zásobu související s prací v domácnosti: „Uklízím všechny čtyři místnosti a kuchyni. Uklízím, žehlím a vařím. Děláám nákupy. Pak zase vařím. Děláám všechno, co se musí doma dělat. Děláám všechno“ (Silvana, 8. 11. 2003). I když je hlavní náplní práce péče o seniory, domácí práce je často její součástí. Pečovatelky pracují i jako ošetřovatelky. Silvana pečovala o muže ve věku 95 let: „Dávala jsem mu léky, měřila krevní tlak... Když jste jediná osoba blízko toho starého člověka, musíte dělat všechno. Pomáhala jsem mu s oblékáním, mytím, se vším, se vším“ (Světлана, 8. 11. 2003).

Různorodost práce v domácnosti činí tuto práci potenciálně nekonečnou a velmi únavnou. Dotazované ženy si stěžovaly, že se bojí jen tak sedět nebo si během dne udělat přestávku, i když jsou unavené. To souvisí s pocitem, že jsou neustále pod dohledem. Ženy preferují domácí práce na částečný úvazek (nebo na plný úvazek, ale od hodiny a v různých rodinách), protože to jim zajišťuje časovou autonomii s ohledem na dobu i organizaci práce.

S ohledem na neformální zaměstnání výše uvedené praktiky souvisí s porušováním práv zaměstnanců, tedy kolektivní pracovní smlouvy, která předepisuje denní a týdenní dobu odpočinku. Ženy také uváděly, že jen málokdy dostávaly zapláceno za práci přesčas. Neregulární praktiky se nevyhnuly ani pracovním smlouvám mezi zaměstnavatelem a pomocnicemi v domácnosti z řad migrantů, jelikož neodpovídaly skutečným pracovním podmínkám. Například se v nich deklaroval nižší počet hodin, aby bylo možné platit nižší sociální zabezpečení.

Imigranti však nejsou pasivní oběti. Většina z nich ve špatných podmínkách nezůstává a raději ze špatné práce odejde. Rozhovory byly plné příběhů jako je ten následující, kdy se migrant náhle rozhodne odejít ze špatného místa:

„Začala jsem pracovat v jedné tříčlenné rodině a nakonec dělala pro deset lidí. Za 550 eur měsíčně. Už brzo ráno jsem začala uklízet zahradu, atd. Jednoho dne, byl to ‚červený den‘ v kalendáři [den volna], jsem paní řekla: Já teď půjdu. Ona se zeptala proč. A já na to: ‚dneska je svátek. Všechny kamarádky mají volno‘. Ona odpověděla: Kamarádky! Já jsem hlava téhle domácnosti. Kdo jsi ty? Nejsi nic. A křičela dál: co děláš? V tomhle domě neděláš nic. Víte, co jsem jí řekla? Já se necítím jako nikdo! Paní, patřím vám? Koupila jste mě na trhu? Ne, já vám řeknu jak se cítím, a rozhodně se necítím jako nula. Sbohem. A šla jsem“ (Elina, 3. 2. 2004).

Aby s vámi zaměstnavatel zacházel s úctou a ne jako s „otrokem“ – jak o svých nejhorších zkušenostech mluvila řada žen – je nejdůležitějším předpokladem pro tento druh práce. Ve většině případů, kdy ženy odněkud odejdou, to není kvůli platu, tedy maximalizaci zisku, ale kvůli nedostatku lidského zacházení. V extrémních případech špatné zacházení znamená odepírání základních fyzických potřeb pracovníků jako je třeba strava.

Migrantům jsou k dispozici některé právní nástroje, jako například možnost nahlásit jejich zaměstnavatele úřadům, avšak většinou se jedná o opatření zdlouhavá a nákladná. Ještě jednou považuji za důležité zdůraznit, že v případě dotazovaných migrantů se nejednalo o žádné oběti, ale o osoby, která dokázali jednat a najít si lepší práci nebo bojovat za svá práva.

Závěr

V této práci jsem se zaměřila na migraci osob pracujících v domácnosti v souvislostech, které jsou charakteristické pro středozevní model migrace včetně rozsáhlého neformálního pracovním trhu. Tvrdím, že chybějící srozumitelná a realistická migrační politika podněcuje neregulérnost s tím, jak narůstá poptávka po pracovní síle z řad migrantů. Z etnografických dat týkajících se ukrajinské a polské přistěhovalecké pracovní síly vyplývá, že neregulérnost je problematická především s ohledem na svobodu pohybu a překračování hranic. S tím, jak dnešní migranti udržují silné vazby na země původu a daná skupina žen nese odpovědnost za rodinu, se klíčovou otázkou pro tuto skupinu i sociální spravedlnost obecně stává mezinárodní mobilita. Dále jsem se zaměřila na inherentně osobní povahu práci v domácnosti i pečovatelských. Závislost migrantů pracujících v domácnosti na konkrétní rodině je velmi

vysoká i díky legislativě v oblasti migrace, která podmiňuje legálnost pobytu v dané zemi vlastnictvím platné pracovní smlouvy.

Autorka v současné době pracuje na doktorandské práci v Centru pro výzkum migrace na University of Sussex. Kontaktovat ji lze na adrese lena.m.nare@sussex.ac.uk. Zároveň spolupracuje s katedrou sociologie na Helsinské univerzitě, kde je její adresa lena.nare@helsinki.fi.

Článek vznikl v rámci projektu „Regularizace nelegální migrace II.“ podpořeném Nadací rozvoje občanské společnosti.

Literatura:

Andall, J. (2000). *Gender, Migration and Domestic Service. The politics of black women in Italy*. Aldershot: Ashgate.

Anderson, B. (2000). *Doing the Dirty Work? The Global Politics of Domestic Labour*. London & New York: Zed Books.

Baldwin-Edwards, Martin (1999). "Where Free Markets Reign: Aliens in the Twilight Zone" in M. Baldwin-Edwards and J. Arango (eds.) *Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe*. London: Frank Cass.

Basch, L; Glick Schiller, N. and Szanton Blanc, C. (1997). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Basle: Gordon & Breach.

Castells, M. and Portes, A. (1989). World Underneath: The Origins, Dynamics, and Effects of the Informal Economy. In A. Portes, M. Castells and L. A. Benton (eds.) *The Informal Economy. Studies in Advances and Less Developed Countries*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.

De Filippo, E. & Pugliese, E. (2000). 'Le donne nell'immigrazione in Campania' *Papers*, 60, s. 55-66.

D'Ottavio, G. (2006). Shuttle Female Migration in an Enlarged Europe. April 2006. www.migrationonline.cz, navštíveno dne 15. 10. 2006.

Ehrenreich, B & Hochschild, A. (eds.) (2003). *Global Woman. Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*. London: Granta Books.

- ISTAT (2005). Gli stranieri in Italia: gli effetti dell'ultima regolarizzazione. 15. 12. 2005. www.istat.fi.
- Jahn, A. and Straubhaar, T. (1999). 'A Survey of the Economics of Illegal Migration' in M. Baldwin-Edwards and J. Arango (eds.) *Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe*. London: Frank Cass.
- Lutz, H. & Koser, K. (1998). *The New Migration in Europe. Social Construction and Social Realities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Maciotti, M. I. & Pugliese, E. (2003). *L'esperienza migratoria. Immigrati e rifugiati in Italia*. Roma & Bari: Laterza.
- Melotti, U. (2004). 'Globalizzazione, migrazioni internazionali e culture politiche' in M. Delle Donne and U. Melotti (eds.) *Immigrazione in Europa. Strategie di inclusione-esclusione*. Roma: Ediesse.
- Morokvasic, M. (1992). 'Une migration pendulaire: les Polonais en Allemagne'. *Hommes et Migrations*, 1155, červen, s. 31-37.
- Morokvasic, M. (2003). 'Transnational mobility and gender: a view from post-wall Europe.' In M. Morokvasic, U. Erel; L. Shinokazi (eds.) *Crossing Borders and Shifting Boundaries. Vol. I Gender on the Move*. Opladen: Leske + Budrich.
- Parreñas, R, S. (2001). *Servants of Globalization. Women, Migration and Domestic work*. Stanford: Stanford University Press.
- Pellicani, M. C. (1999). 'L'Italia nel quadro delle migrazioni mediterranee'. *Studi Emigrazione/Migration Studies*, Vol. 36, No. 135.
- Phizacklea, A. (2003). 'Transnationalism, gender and global workers' in Morokvasic-Müller, M; Erel, U. & Shinokazi, K. (eds.) (2003). *Crossing Borders and Shifting Boundaries. Vol. I: Gender on the Move*. Opladen: Leske + Budrich.
- Pugliese, E. (1996). 'Le nuove immigrazioni internazionali e i modelli migratori nei paesi Sud Italia', *Inchiesta*, 113.
 – (2002). *L'Italia tra migrazioni internazionali e migrazioni interne*. Bologna: Il Mulino.
- Reyneri, E. (1998). 'The role of the underground economy in irregular migration to Italy: cause or effect?' *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 24, N. 2, duben 1998.
 –(2001). 'Migrants Involvement in Irregular Employment in the Mediterranean Countries of the European Union. International Migration Papers. Geneva: ILO.
www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp41.pdf, navštíveno dne 18. 10. 2006.
- Wallace, C. and Stola, D. (eds.) (2002). *Patterns of Migration in Central Europe*. Basingstoke: Palgrave.